

Ankara Üniversitesi Açık Ders Notları

FEL 132 Eleştirel Düşünme

1. HAFTA:

Eleştirel Düşünme Nedir?

Eleştirel düşünme, argümanların nasıl analiz edileceği, dedüktif argümanların nasıl değerlendirileceği, argümanların amacının ne olduğu ve ne şekilde işlev gösterdiği üzerinde durur. Bunun içinde öncelikle nasıl düşünüldüğü ve nasıl akıl yürütüldüğü üzerinde odaklanmak gereklidir. Sorun neyi düşünmek değil, nasıl düşünüleceğidir ilk planda. Bunun için argümanın ne olduğu ve ne olmadığı üzerinde durmak gerekir.

Argüman: Bir sav oluşturacak şekilde birbirini takip eden önermeler bütünü.

Bu anlamıyla argümantasyon süreci, entelektüel bir süreçtir ve sadece düşünceleri ifade etmek değil, düşüncelere nedenler (gerekçeler) gösterme sürecidir.

Bu bağlamda eleştirel düşünmenin ne olduğu ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Eleştirel olarak düşünmek ilk planda, en genel anlamıyla belirli bir konuyu farklı açılardan değerlendirebilmek, savunulan düşüncelere uymayan yeni iddia ve bulgulara açık olmak, tarafsız olarak ve duygulara kapılmadan akıl yürütebilmek, kanıt ve gerekçeler yoluyla argüman oluşturabilmek, farklı alan ve sorunların yapısına uygun olarak pozisyon almak şeklinde ortaya konulabilir.

Bu doğrultuda söz konusu eleştirel düşünme becerileri öğrencilere kazandırılabilirse; öğrenciler daha iyi yargılarda bulunabilecek, daha güçlü argümanlar üretirken kendilerini daha açık ifade edebilecek ve daha uygun karar verebilmeleri sağlanabilecektir. Dolayısıyla karşılaştıkları her türlü konuda ve sorunda eleştirel düşünmeyi işe koşarak yanlış

pozisyonlardan kaçınarak kendilerine bir yol çizebileceklerdir. Bu doğrultuda günümüzün yükselen değeri eleştirel düşünme, eğitimcilerden öğrencilerine kazandırmaları beklenen önemli erdemlerden birisi olarak karşımıza çıkar. Eğitim kurumları da kendilerini bu doğrultuda yenilemekte, ve her kademedeki sınavlar öğrencilerin eleştirel olarak düşünebilip düşünemediklerini ölçmeye dönük olarak revize edilmektedir. Fakat yine de ele almak istediğimiz düşünce biçimi tam olarak aydınlatılamamaktadır. O halde her ne kadar sorunu belli bir disiplin ya da belli bir eğitim kademesi çerçevesinde daraltmayacak da olsak; eleştirel düşünme alanına ilişkin literatürdeki farklı tanım ve yaklaşımları kısmen de olsa vermek yolumuzu belirgin hale getirebilir.

Daha fazla ilerlemeden önce, eleştirel düşünme üzerine olan literatürün felsefe, psikoloji ve eğitim olmak üzere üç ana disiplinden kaynak aldığını söylemek gerekiyor; çünkü söz konusu üç alan eleştirel düşünmeyi tanımlarken farklı yaklaşımlarla hareket eder. Burada ise sorun, özellikle felsefi yaklaşım çerçevesinde sınırlandırılacaktır. Sokrates, Platon ve Aristoteles gibi büyük filozoflar rahatlıkla eleştirel düşünme etkinliği çizgisine yerleştirilebileceği gibi, günümüzde bu yaklaşımın önde gelen temsilcileri Richard Paul ve Matthew Lipman'dır.

Bu bağlamda esas soru şudur?

Sadece sonucu söylemek yerine, neden gerekçeler verme zahmetine giriyoruz ya da girmeliyiz?

Bu soru üzerinde düşünmeye eşlik etmek için öncelikle argümanların ana işlev ve hedeflerini ortaya koyabiliriz.

1. İkna etmek
2. Anlamak
3. Açıklamak

4. Gerekçelendirmek

Bu hedeflerin nasıl ve ne ölçüde gerçekleştirildiğine bağlı olarak kötü ve iyi argümanlar, sağlam ve zayıf argümanlar, başarılı ve başarısız argümanlar, geçerli ve geçersiz argümanlar ayrımı yapılabilir.